

МЕДИЧНА ОСВІТА

DOI: 10.21802/artm.2021.1.17.103.

УДК 376.147:[615.825+615.851.3]

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О.О. Беспалова¹, Т.В. Бугаєнко¹, В.А. Литвиненко¹, І.В. Мезенцева², І.В. Савчук²¹Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна,

ORCID ID: 0000-0002-0081-6021, e-mail: i-ozon777@bigmir.net,

ORCID ID: 0000-0003-3745-0593, e-mail: bugaenkotv@ukr.net,

ORCID ID: 0000 0002 9790 289X, e-mail: lvitaline1982@gmail;

²Академія рекреаційних технологій і права, м. Луцьк, Україна,

ORCID ID: 0000-0002-1455-9708, e-mail: mezencevainna2@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-5724-0078, e-mail: savthuk.viva@gmail.com

Резюме. Трудова діяльність фізичних терапевтів, ерготерапевтів передбачає професійно-комунікативну взаємодію між членами мультидисциплінарної команди, де знанням нормативно-правової бази щодо морально-етичних та правових норм поведінки і належного обов'язку відведена провідна роль. Це обумовлює потребу в оптимізації їх професійної підготовки при формуванні знань та умінь будувати професійні відносини в системі «людина-людина», де провідна роль належить дидактичним принципам.

Мета дослідження: визначення та теоретичне обґрунтування специфічних принципів деонтологічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, систематизація науково-методичної та нормативно-правової літератури у напрямку професійної підготовки фізичних терапевтів, ерготерапевтів); термінологічний аналіз для визначення змісту та сутності базових понять дослідження. Деонтологічна підготовка – динамічний процес набуття фахівцем ціннісних професійних орієнтацій, засвоєння загальнолюдських і фахових морально-етичних норм та принципів поведінки та слідування їм; розвиток соціальних та ділових якостей особистості, а також професійно-комунікативних умінь для успішного здійснення трудової діяльності. Деонтологічна підготовка фахівців з фізичної терапії, ерготерапії відбувається через систему загальнодидактичних та специфічних принципів, які націлюють навчальний процес на формування деонтологічних знань та умінь здійснювати професійну діяльність відповідно до морально-етичного кодексу. Провідними вважаємо: принцип соціальної обумовленості, принцип гуманізації, принцип міцності засвоєння знань, принцип практичної спрямованості навчання, принцип ситуативності.

Ключові слова: етика, деонтологія, професійна діяльність, нормативна поведінка, професійне спілкування.

Вступ. Одним із важливих напрямків розвитку системи охорони здоров'я України на сьогодні є підвищення якості надання медичних та оздоровчо-реабілітаційних послуг населенню.

Відповідно до наказу МОЗ, фахівці з фізичної терапії, ерготерапії здійснюють свою професійну діяльність у галузі охорони здоров'я, можуть працювати у монопрофесійному середовищі, а також бути повноправними членами мультидисциплінарної реабілітаційної команди [1, 9]. Головні професійні функції фахівців із фізичної терапії, ерготерапії полягають у здійсненні реабілітаційних заходів з метою усунення, припинення або зменшення болю, відновлення функцій організму, досягнення нормального рівня здоров'я, фізичної самостійності та активності, оптимального фізичного стану та кондиції осіб (дітей та дорослих) з порушеннями опорно-рухового апарату, ортопедичними вадами, побутовими та професійними травмами, наслідками неврологічних, серцево-судинних, респіраторних та

інших захворювань, людей похилого віку з віковими ускладненнями [5].

Обґрунтування дослідження. Проблема етико-деонтологічної відповідності фахівців з фізичної терапії та ерготерапії як фахівців галузі охорони здоров'я сьогодні набуває особливої актуальності, що підтверджується значною поширеністю наукових публікацій у цьому напрямку.

Так, аналіз окремих аспектів формування деонтологічних характеристик фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, необхідних для успішного здійснення практичної діяльності, здійснювався О. Андрійчуком (2019); вивченню психолого-педагогічних умов етичних та деонтологічних аспектів діяльності фізичного терапевта присвячені роботи А. Михальського, Ю. Михальської, В. Молева (2019); обґрунтування деонтологічних особливостей роботи фізичного реабілітолога в педіатричній практиці зазначені у наукових публікаціях А.А. Акімова та О.Н. Авраменко (2018); вивченню відповідності етичних та моральних вимог професії фізичного реабілітолога до положень

болонської декларації присвячені роботи С.І. Городи-нського (2015) та Т.В. Д'яченко (2006); висвітлення ключових деонтологічних принципів в реабілітації пацієнтів ортопедо-травматичного профілю представлено у роботах А.М. Гребенюка, Д.А. Івашутіна (2008). Проте у літературі відсутні дані щодо принципів формування деонтологічної готовності означених фахівців у процесі професійної підготовки, як одного із важливих її елементів, та їх наукового обґрунтування.

Професія фізичного терапевта, ерготерапевта, передбачає тісну професійну взаємодію між усіма об'єктами своєї трудової діяльності, а саме: членами мультидисциплінарної команди, керівниками, пацієнтами / клієнтами та членами їх сімей або опікунами, де знанням нормативно-правової бази щодо морально-етичних та правових норм поведінки і належного обов'язку, їх розумінню, прийняттю та дотриманню при виконанні професійних функцій належить провідна роль.

Саме тому значна увага повинна приділятися якості професійної підготовки означених фахівців, особливо у напрямку формування знань та умінь будувати професійні відносини в системі «людина-людина» відповідно до належних морально-етичних норм та правил поведінки.

Трудова діяльність фізичного терапевта, ерготерапевта будується на встановленні певних професійних взаємин між усіма учасниками реабілітаційного процесу. При цьому, під час виконання своїх професійних функцій, фахівець повною мірою не зможе завчасно спрогнозувати свої дії, а також поведінку в різних професійних ситуаціях, що обумовлено складністю професійної діяльності та специфікою її об'єктів – пацієнтів / клієнтів із складними функціональними та психофізіологічними порушеннями, а також застосуванням контактних засобів та методів реабілітаційного втручання.

Але у процесі фахової підготовки можна створити відповідні умови для формування теоретичних знань, професійно важливих умінь та навичок, розвитку моральних, комунікативних, творчих якостей та професійних цінностей особистості, які дадуть можливість результативно надавати реабілітаційну допомогу, швидко і безпомилково приймати адекватні професійні рішення, дотримуючись нормативної поведінки у взаєминах з усіма об'єктами своєї професійної діяльності (пацієнтами / клієнтами, членами їх сімей або опікунами, членами мультидисциплінарної команди, керівниками та ін.). Це вимагає високого рівня сформованості професійних та особистісних якостей майбутнього фахівця. У цьому напрямку актуальним є застосування нових наукових підходів у формуванні компетентнісного фахівця сфери охорони здоров'я, де провідна роль належить саме деонтологічному підходу.

Підсумовуючи зазначене, стає зрозумілим, що виняткового значення набуває обґрунтування сутності деонтологічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, що дозволить нам порівняти актуальну етичну поведінку студентів із належними нормами, регламентованими нормативно-

правовими документами, а саму професійну підготовку розглянути через призму специфічних принципів, спрямованих на професійний та особистісний розвиток особистості мабутьного фахівця.

Мета дослідження: визначення та обґрунтування специфічних принципів деонтологічної підготовки у процесі навчальної діяльності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії.

Матеріали та методи: теоретичні методи: аналіз, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної, спеціалізованої науково-методичної літератури та нормативно-правової бази у напрямку професійної підготовки та особливостей трудової діяльності фізичних терапевтів, ерготерапевтів; термінологічний аналіз для визначення змісту та сутності базових понять обраного напрямку дослідження.

Результати дослідження. Структурними одиницями поняття «деонтологічна підготовка» є «деонтологія» та «підготовка», які потребують сутнісного роз'яснення.

Так, однією із теоретичних дисциплін, яка вивчає питання моралі та моральності та норми поведінки особистості, є етика. У сфері охорони здоров'я, зокрема у професійній сфері фізичного терапевта, ерготерапевта, виділяють медичну етику.

Під медичною етикою розуміють поєднання моральних норм, яких мають дотримуватися медичні працівники в ході виконання своїх професійних обов'язків [12]. Саме через професійну етику конкретизуються загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійної діяльності, регулюються моральні взаємини людей у суспільно-професійній сфері життя, що пов'язано з об'єктивною необхідністю безперервного процесу продукування матеріальних і духовних цінностей [17]. При цьому медична етика тісно пов'язана з медичною деонтологією.

У вузькому розумінні під деонтологією досить тривалий час розуміли професійну етику тільки медичних працівників, що включала в себе відповідну систему етичних норм поведінки, яка регламентує здійснення фахівцями медичної сфери своєї професійної діяльності.

Деонтологія ж у широкому розумінні – це система етичних знань про моральні, професійні та юридичні обов'язки і правила поведінки спеціалістів у сфері виробничих і соціальних стосунків по відношенню до людини [6].

У реальному житті дотримання деонтологічних правил доповнюється певним морально-етичним змістом [12].

На цей час виділяють наступні моделі медичної деонтології:

- модель Гіппократа («не зашкодь»), де сформульовані принципи лікування і обов'язку лікаря перед пацієнтом;

- модель Парацельса («роби добро»), де основне значення набуває патерналізм – емоційний і духовний контакт лікаря з пацієнтом, на основі якого будується увесь лікувальний процес;

- деонтологічна модель (принцип «дотримання обов'язку»), в основі якого лежить найсуворіше виконання приписів морального порядку, дотримання встановленого медичним співтовариством і соціумом набору правил;

- біоетика (принцип «поваги прав і гідності людини»), де гостро стоїть питання дотримання прав і свобод пацієнта як особистості, дотримання прав пацієнта (право вибору, право на інформацію та ін.) у зв'язку з розвитком сучасної медицини, біомедичних технологій прогнозування і управління спадковістю, контролю функцій людського організму на тканинному, клітинному і субклітинному рівні;

- модель інформованої згоди, в якій первинне значення має право пацієнта на інформацію, необхідну для згоди в умовах сучасної медицини, насиченої різноманітною апаратурою і підвищеною уразливістю пацієнта, коли благодіяння лікаря всупереч волі і бажанню пацієнта вважається неприпустимим. Причому під інформованою згодою мається на увазі добровільне прийняття пацієнтом курсу лікування [8].

Таким чином, саме етико-деонтологічна сторона професійної спрямованості, зорієнтована на обов'язкове та належне, обумовлює необхідність застосування провідних моральних аспектів деонтології у сфері професійної підготовки фізичного терапевта, ерготерапевта.

Професійна підготовка як наукове поняття має велику кількість визначень та трактувань. Ми погоджуємося із визначенням Ю.О. Лянного [7], що професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії є безперервним процесом набуття студентами необхідного рівня освіченості (одержання знань, напрацювання умінь і навичок, розвиток професійно і соціально значущих якостей, формування ціннісних орієнтацій і первинного досвіду діяльності, що забезпечує готовність до виконання трудових функцій). Результатом підготовки є готовність фізичних терапевтів, ерготерапевтів здійснювати професійну діяльність, яка розглядається як сукупність стійких мотивів і спонукань, що зумовлюють зміст і спрямованість динамічного, неперервного і гуманістично спрямованого процесу зростання внутрішньої потреби в особистісному перетворенні, готовності до професійної діяльності, здатності до актуалізації внутрішнього потенціалу й усвідомленого вибору індивідуальної професійно-особистісної стратегії, результатом якої є високий рівень сформованості професійної компетентності [11].

Таким чином, в ході термінологічного аналізу нами визначено, що деонтологічна підготовка – це динамічний процес набуття ціннісних професійних орієнтацій в ході навчальної діяльності, засвоєння та прийняття загальнолюдських і належних фахових морально-етичних норм та принципів поведінки; розвиток соціальних та ділових якостей особистості, а також професійно-комунікативних умінь для успішного здійснення майбутньої трудової діяльності.

Згідно з аналізом нормативно-правової документації, з урахуванням специфіки професійної діяльності, нами були виділені ключові елементи деонтологічної підготовки означених фахівців, серед яких:

- усвідомлення відповідальності за життя та здоров'я пацієнтів/клієнтів та відношення до них, як до найвищої суспільної та індивідуальної цінності;

- засвоєння професійно важливих етико-деонтологічних норм та правил поведінки по відношенню до усіх суб'єктів професійної діяльності;

- формування культури комунікативної поведінки, набуття комунікативного досвіду для побудови продуктивного діалогу в різноманітних професійних ситуаціях (аргументація та відстоювання своєї позиції, уникнення конфлікту) тощо;

- розвиток професійно важливих якостей фізичного терапевта та ерготерапевта.

Методологічну основу професійної підготовки фахівців будь-якої галузі складають загальнопедагогічні закономірності, які відтворюють певні зв'язки між актуальними і спеціально створеними умовами навчання, а також отриманими результатами. Науковцями підкреслюється, що принципи виконують регулятивну функцію з погляду моделювання дидактичних теорій і способів регулювання практики освітнього процесу [4]. Під принципами навчання розуміємо наукові положення, які складають регулятивну основу навчального процесу та окреслюють зміст, організаційні форми і методи навчання для досягнення окресленої мети. Саме система спеціально розроблених принципів є важливою складовою науково-педагогічного дослідження.

Ключовими є принципи педагогічної освіти, основні з яких: свідомості та активності, доступності, науковості, системності, індивідуального підходу, практики, творчості, академічної автономії, креативності та інноваційного розвитку [10], які, безумовно, є важливими і для професійної підготовки фізичних терапевтів та ерготерапевтів.

Деонтологічна підготовка у процесі фахової підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії відбувається через систему дидактичних вимог – взаємопов'язаних принципів, які конкретизують та спрямовують навчальний процес на формування необхідних майбутньому спеціалісту деонтологічних знань та умінь здійснювати професійну діяльність відповідно до морально-етичного кодексу.

У контексті нашого дослідження провідними принципами вважаємо: принцип соціальної обумовленості, принцип гуманізації, принцип міцності засвоєння знань, принцип практичної спрямованості навчання, принцип ситуативності.

Так, принцип соціальної обумовленості у навчальному процесі передбачає дотримання визначених міністерством охорони здоров'я та освіти і науки України, відповідними нормативно-правовими документами вимог до кваліфікаційної характеристики бакалаврів спеціальності 227.1 «Фізична терапія» та 227.2 «Ерготерапія» щодо їх деонтологічної готовності здійснювати професійну діяльність.

Згідно з наказом МОН України № 1419 від 19.12.20 року про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та змін до довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 78 «Охорона здоров'я»), фахівець у процесі професійної підготовки повинен оволодіти наступними загальними

та спеціальними (фаховими, предметними) професійними компетентностями, серед яких:

- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);

- навички міжособистісної взаємодії;

- здатність працювати в команді;

- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

- здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії;

- здатність пояснити пацієнтам, клієнтам, родинам, членам міждисциплінарної команди, іншим медичним працівникам потребу у заходах фізичної терапії, ерготерапії, принципи їх використання і зв'язок з охороною здоров'я;

- здатність навчати пацієнта/опікунів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здоровому способу життя;

- здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії. Засвоєні компетентності проявляються у результатах навчання. А саме: демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращення довкілля громади; спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, в тому числі іноземною мовою (мовами); діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики; вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді; оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег [9, 13, 16].

Практична реалізація цього принципу в ході навчального процесу відбувається шляхом чіткого відбору навчального матеріалу з-поміж результатів сучасних наукових досліджень, його логічне структурування під час викладання. Пріоритетним завданням є формування умінь у студентів відстежувати та аналізувати наукову інформацію, стимулювати їх пізнавальну активність у напрямку пошуку фахових наукових знань, створювати умови для їх дослідної діяльності, а також нерозривно поєднувати навчання з професійною діяльністю.

Принцип гуманізації передбачає створення умов для розвитку та формування духовного світу особистості (індивідуальну вираженість людини, духовні, пізнавальні, соціальні потреби людини, потреба самоактуалізації та діяльності людини), її найкращих якостей і здібностей, творчих можливостей [14], а також мислення, яке спирається на загальнолюдські цінності [15].

Реалізацію ідей гуманізації в навчально-виховному процесі С.У. Гончаренко вбачає в: індивідуалізації навчання (вказує на необхідність врахування інтелектуальних, емоціональних та інших особливостей особистості), диференціації (вимагає згідно з виявленими особливостями студента створення умов для найбільш успішного його навчання та виховання), демократизації (гарантує створення таких умов, які забезпечують прояв ініціативи, творчості студентів і педагогів, самовизначення та самовираження особистості студента) [3].

Гуманізація освіти вимагає змінити ставлення до емоціональної культури, до тієї частини освіти, яка йде через емоції. Тому оптимістичному, діяльнісному ставленню до навколишнього життя, емоційному відгуку на події, що відбуваються, бажанню й умінню допомогти людям треба вчити упродовж усього періоду навчання. Це допоможе їм у подальшому, в складних життєвих колізіях не втратити людської гідності, стати корисними суспільству людьми, ініціативними, гуманним [3].

Принцип міцності засвоєння знань з позиції деонтологічного підходу передбачає свідоме формування високого рівня теоретичних етико-деонтологічних знань, які становлять основу дотримання норм та правил у процесі професійної взаємодії; а також умінь здійснювати відповідну належну поведінку як під час навчання, так і в ході клінічної практики в умовах майбутньої професійної діяльності.

Реалізація цього принципу відбувається, по-перше, шляхом підвищення інтересу до свідомого засвоєння етико-деонтологічних знань, інформації щодо психологічного стану і особливостей поведінки осіб із обмеженими можливостями, травмами та іншими вадами та захворюваннями. По-друге, шляхом утворення логічних взаємозв'язків між елементами змісту дисциплін, психолого-педагогічного, медико-біологічного та професійно-орієнтованого блоків, що дозволяє студентам систематизувати знання, глибоко розуміти та швидко орієнтуватися у їх змісті.

Утворення міжпредметних зв'язків можливе при використанні проблемно-ситуаційних завдань міждисциплінарного характеру з поступовим їх

ускладненням (від простих до складних), які мають частково-пошуковий або пошуковий характер.

Принцип практичної спрямованості навчання передбачає єдність професійного та особистісного розвитку в процесі навчання. На практиці його реалізація відбувається шляхом моделювання різних професійних ситуацій в ході навчального процесу, що дає змогу студенту максимально зануритися в умовне професійне середовище та наблизитися до реально існуючих професійних проблем, а викладачу – здійснювати навчання відповідно до основних правил деонтологічної етики. Штучно створене навчальне моделювання спрямовується на відпрацювання навичок професійної поведінки в психологічно комфортних умовах навчального середовища, формування мінімального комунікативного досвіду, навчання встановлювати особистісно-ділові контакти. Отримані уміння та навички дозволяють майбутнім фахівцям з фізичної терапії швидко орієнтуватися у будь-якій соціальній та професійній ситуації, приймати безпомилкові рішення при розв'язанні професійних завдань та досягнути запланований результат.

Особливого значення набуває також рівень розвитку емпатійних здібностей, від якого залежать когнітивно-комунікативні уміння особистості здійснювати професійне спілкування. Емпатія (її рівень та форми) обумовлює глибину занурення у професійну ситуацію, можливості фахівця розуміти внутрішні переживання та почуття об'єктів своєї професійної діяльності, створювати довірливу доброзичливу атмосферу під час професійного спілкування тощо.

Принцип ситуативності передбачає створення в ході навчального процесу, максимально наближених до реальних професійних умов, певних обставин, які вимагають прояву різних видів професійно-комунікативних умінь та деонтологічних знань. Практична реалізація цього принципу забезпечується впровадженням когнітивно-орієнтованих технологій: діалогічних, семінарів-дискусій, проблемних, рефлексивної взаємодії тощо [2]. Їх застосування націлює студента на самостійний пошук шляхів розв'язання професійних ситуацій та проблем, стимулює їх пізнавальну активність. Окрім того, рефлексія, яка є головною особливістю інтерактивних технологій, дає можливість студенту оцінити власну поведінку, проаналізувати обрані засоби реабілітаційного втручання або спілкування та кінцевий результат, оцінити можливості використання обраного шляху вирішення проблеми для розв'язання інших професійних ситуацій тощо.

Висновки. Таким чином, аналіз науково-методичної літератури у напрямку професійної підготовки фахівців з фізичної терапії, ерготерапії дозволив відзначити, що питання деонтологічної підготовки означених фахівців не знаходять свого відображення у сучасному науковому просторі. В ході термінологічного аналізу визначено, що деонтологічна підготовка – це динамічний процес набуття майбутнім фахівцем ціннісних професійних орієнтацій, засвоєння загальнолюдських і належних фахових морально-етичні норм та принципів поведінки, та слідування їм; розвиток соціальних та

ділових якостей особистості, а також професійно-комунікативних умінь для успішного здійснення трудової діяльності. Деонтологічна підготовка фахівців з фізичної терапії, ерготерапії відбувається через систему дидактичних принципів, які націлюють навчальний процес на формування деонтологічних знань та умінь здійснювати професійну діяльність відповідно до морально-етичного кодексу. Під принципами навчання розуміємо наукові положення, які складають регулятивну основу навчального процесу та окреслюють зміст, організаційні форми і методи навчання для досягнення окресленої мети. Провідними серед них вважаємо принцип соціальної обумовленості, принцип гуманізації, принцип міцності засвоєння знань, принцип практичної спрямованості навчання, принцип ситуативності. Перспективи подальших досліджень полягають у обґрунтуванні змісту та сутності деонтологічної готовності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в умовах вищих навчальних закладів та визначенні структурних її компонентів з урахуванням вимог до їх кваліфікаційної характеристики та особливостей професійної діяльності.

References:

1. Bepalova O, Arieshyna Yu, Lianna O. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv z fizychnoi terapii ta erhoterapii. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii. 2020; 2(96):3-12.
2. Bolotov VA, Serykov VV. Kompetentnostnaia model: ot ydey k obrazovatelnoi prohramne. Pedahohyka. 2003; 3(10):8-14.
3. Honcharenko S. Humanizatsiia osvity - zaporuka vykhovannia tvorchoi ta dukhovno bahatoi osobystosti. Dydaktyka profesiinoi shkoly: zb. nauk. pr. Khmelnytskyi: KhNU. 2005; 3:19-23.
4. Ievliev O. Realizatsiia dydaktychnykh pryntsyiv u formuvanni profesiino-pedahohichnoi mobilnosti maibutnoho vykladacha. Hirskha shkola ukrainskykh karpas. 2019; 20:97-101.
5. Krupa VV. Vyznachennia sutnosti ta zmistu formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv fizychnoi reabilitatsii. Pedahohichni nauky. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Pedahohichni ta psykhologichni nauky. 2014; 4(73):176-187.
6. Kusi YuO. Pedahohichna deontolohiia. Dyrektor shkoly. 1998; 29:7.
7. Lianno YuO. Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnykh mahistriv z fizychnoi reabilitatsii u vyshchykh navchalnykh zakladakh: dys. dokt. ped. nauk. Kyiv. 2017. P.663.
8. Mykhalskyi A, Mykhalska Yu, Moliev V. Psykhologo-pedahohichni umovy etychnykh ta deontolohichnykh aspektiv diialnosti fizychnoho terapevta. 2019; 15:66-70.
9. Nakaz MON Ukrainy № 1419 vid 19.12.20 roku pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Available from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/227-fizychna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf>

10. Pedagogical Constitution of Europe. Association of Rectors of pedagogical universities in Europe. Retrieved from: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichnistudii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.
11. Poliakov AO. Pedahohichni umovy motyvatsii profesiinoho zrostantia studentiv pedahohichnykh univer-sytetiv u protsesi neperervnoi osvity. Kandydat nauk. Kh. 2008. P.222.
12. Popovych YaM. Osoblyvosti medychnoi etyky ta deontolohii. Medsestrynstvo. 2018; 3:11-14.
13. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 22 «Okhorona zdorovia», spetsialnist 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha_osvita/zatverdzeni%20standarty/12/19/227_fizichna_terapiya_ergoterapiya_bakalavr.pdf?fbclid=IwAR2NHNfVfQ4tkCII7TWV7HqNtcEmlk8TMPQ4OEyLu2bbjBfDZugFpSmjSE.
14. Strelnikov V, Leiko S. Zahalno-dydatkychni pryntsyipy formuvannia matematychnoi kompetentnosti maibut-nikh inzheneriv – budivelnikiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. Vytoky pedahohichnoi maisternosti. 2014; 14:260-266.
15. Vasylieva MP. Deontolohichniy komponent pidhotovky suchasnoho pedahoha v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu. Visnyk dniprovs'koho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia «Pedahohika ta psykholohiia». 2011; 2(16):14-20.
16. Zminy do Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 78 «Okhorona zdorovia». https://moz.gov.ua/uploads/1/7948-pro_20181023_dod.pdf
17. Zozuliak-Sluchyk Roksoliana. Teoretyko-metodolohichniy analiz protsesu formuvannia profesiinoy etyky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2017; 9(73):42-52.

УДК 376.147:[615.825+615.851.3]

ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕОНТОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ, ЭРГОТЕРАПИИ К ПРОФЕСИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

О.О. Беспалова¹, Т.В. Бугаенко¹, В.А. Литвиненко¹,
М.В. Мезенцева², И.В. Савчук²

¹Сумской государственный педагогический университет имени А.С.Макаренко,
г. Сумы, Украина,
ORCID ID: 0000-0002-0081-6021,
e-mail: i-ozon777@bigmir.net,
ORCID ID: 0000-0003-3745-0593,
e-mail: bugaenkotv@ukr.net,
ORCID ID: 0000 0002 9790 289X,
e-mail: lvitaline1982@gmail;

²Академия рекреационных технологий и права,
г. Луцьк, Украина,
ORCID ID: 0000-0002-1455-9708,

e-mail: mezencevainma2@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-5724-0078,
e-mail: savthuk.viva@gmail.com

Резюме. Трудовая деятельность физических терапевтов, эрготерапевтов предусматривает профессионально-коммуникативное взаимодействие между членами мультидисциплинарной команды, где знаниям нормативно-правовой базы по морально-этическим и правовым нормам поведения и надлежащего долга принадлежит ведущая роль. Это обуславливает потребность в оптимизации их профессиональной подготовки при формировании знаний и умений строить профессиональные отношения в системе «человек-человек», где ведущая роль принадлежит дидактическим принципам.

Цель исследования: определение и теоретическое обоснование специфических принципов деонтологической подготовки будущих специалистов по физической терапии, эрготерапии.

Методы исследования: теоретические (анализ, систематизация научно-методической и нормативно-правовой литературы касательно профессиональной подготовки физических терапевтов, эрготерапевтов) терминологический анализ для определения содержания и сущности базовых понятий исследования. Деонтологическая подготовка – динамический процесс приобретения специалистом ценностных профессиональных ориентаций, усвоение общечеловеческих и профессиональных морально-этических норм и принципов поведения, и следование им; развитие социальных и деловых качеств личности, и профессионально-коммуникативных умений для успешной трудовой деятельности. Деонтологическая подготовка специалистов по физической терапии, эрготерапии происходит через систему общедидактических и специфических принципов, которые нацеливают учебный процесс на формирование деонтологических знаний и умений осуществлять профессиональную деятельность в соответствии с морально-этическим кодексом. Ведущими считаем принцип социальной обусловленности, принцип гуманизации, принцип прочности усвоения знаний, принцип практической направленности обучения, принцип ситуативности.

Ключевые слова: этика, деонтология, профессиональная деятельность, нормативное поведение, профессиональное общение.

UDC 376.147:[615.825+615.851.3]

PRINCIPLES OF FORMING DEONTOLOGICAL READINESS OF SPECIALISTS IN PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES

O.O. Bespalova¹, T.V. Bugaenko¹, V.A. Lytvynenko¹,
I.V. Mezentseva², I.V. Savchuk²

¹Sumy State Pedagogical University named after
A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine,

ORCID ID: 0000-0002-0081-6021,

e-mail: i-ozon777@bigmir.net,

ORCID ID: 0000-0003-3745-0593,

e-mail: bugaenkotv@ukr.net,

ORCID ID: 0000 0002 9790 289X,

e-mail: lvitaline1982@gmail.com;

²Private Higher Education Institution Academy of
Recreational Technologies and Law, Lutsk, Ukraine,

ORCID ID: 0000-0002-1455-9708,

e-mail: mezencevainna2@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-5724-0078,

e-mail: savthuk.viva@gmail.com

Abstract. The work of specialists in physical therapy, ergotherapy involves professional and communicative interaction between members of a multidisciplinary team, managers, patients / clients and their families or guardians, where knowledge of the legal framework of moral and ethical and legal norms of conduct and duty, their understanding, acceptance and adherence to professional functions plays a leading role. At the same time, in the list of subjects defined by the standard of professional training of these specialists, there are no key disciplines aimed at the formation of deontological knowledge and abilities of students. That is why considerable attention should be paid to the quality of professional training of these specialists in the direction of forming knowledge and skills for building professional relations in the system «man - man» in accordance with the relevant moral and ethical norms and rules of conduct. Optimization of professional training in this direction is done by improving the educational process (system of forms, methods, etc.), where the leading role belongs to didactic principles.

The aim of the research: to determine and theoretically substantiate the specific principles of deontological training of future specialists in physical therapy, ergotherapy in the educational process.

The purpose of the research: definition and theoretical justification of deontological training of future specialists in physical therapy, ergotherapy in the educational process.

Materials and methods: theoretical methods: analysis, generalization and systematization of

psychological-pedagogical, specialized scientific-methodical literature and normative-legal base in the direction of professional training and peculiarities of labor activity of physical therapists, ergotherapists; terminological analysis to determine the content and essence of the basic concepts of the chosen direction of research.

In the course of terminological analysis it was determined that deontological training is a dynamic process of acquiring valuable professional orientations by a future specialist, mastering universal and proper professional moral and ethical norms and principles of behavior and their observance; development of social and business qualities of the person, and also professional and communicative skills for successful implementation of labor activity. Analyzing the legal documentation and taking into account the specifics of professional activities, we identified key components of deontological training of specialists in physical therapy, ergotherapy, in particular: understanding and acceptance of life and health of patients / clients as the highest social and individual value and awareness of responsibility for their lives; health, professional decisions and professional behavior; assimilation of universal and professional moral and ethical norms, principles of behavior and their observance during practical activities; formation of communicative experience for building a productive dialogue in various professional situations, acquiring skills of communicative behavior; development of personal and business qualities (qualities of a physiotherapist). Deontological training of specialists in physical therapy, ergotherapy is through a system of didactic principles that are aimed at the educational process for the formation of deontological knowledge and skills for professional activity in accordance with the moral and ethical code. Leading among them we consider: the principle of social conditionality, the principle of humanization, the principle of strength of knowledge acquisition, the principle of practical orientation of learning, the principle of situationality.

Keywords: ethics, deontology, deontological training, physical therapist, ergo therapist, normative behavior, professional communication.

Стаття надійшла в редакцію 19.08.2020 р.